

Lähettilä: Sosiaali- ja terveystministeriö <noreply@lausuntopalvelu.fi>
Lähetetty: torstai 19. lokakuuta 2023 11:38
Vastaanottaja: kirjaamo
Aihe: Lausuntopyyntö: Sosiaali- ja terveystministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muutoksesta

Arvoisa vastaanottaja,

Sosiaali- ja terveystministeriö pyytää lausuntoanne aiheesta:
Sosiaali- ja terveystministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muutoksesta

Lausunto pyydetään antamaan vastaamalla lausuntopalvelu.fi:ssä julkaistuun lausuntopyyntöön oheisen linkin kautta.
Linkki suomenkieliseen versioon: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=df57ca78-fe36-4133-a614-ca14701e3545>
Länk till svensk version: <https://www.lausuntopalvelu.fi/SV/Proposal/Participation?proposalId=df57ca78-fe36-4133-a614-ca14701e3545&proposalLanguage=9ff64fe9-04da-4471-9f0c-3f2016e71b4f>

Lausunnon antaakseen vastaajan tulee rekisteröityä ja kirjautua lausuntopalvelu.fi:hin. Tarkemmat ohjeet palvelun käyttämiseksi löytyvät lausuntopalvelu.fi:n sivulta Ohjeet > Käyttöohjeet. Voit pyytää tukea palvelun käyttöön osoitteesta lausuntopalvelu.om@gov.fi.

HUOM! Tämän viestin liitteenä saamanne linkki on organisaatio-/henkilökohtainen, joten ettehan jaa sitä edelleen. Kaikki annetut lausunnot ovat julkisia ja ne julkaistaan lausuntopalvelu.fi:ssä.

Tämä on lausuntopalvelu.fi:n lähettämä automaattiviesti.
Lausuntopalvelu.fi on oikeusministeriön ylläpitämä verkkopalvelu.

Bästa mottagare,

Sosiaali- ja terveystministeriö ber om ert utlåtande om:
Sosiaali- ja terveystministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muutoksesta

Vänligen lämna utlåtandet genom att svara på begäran om utlåtande i tjänsten utlåtande.fi. Utlåtandet kan lämnas via länken nedan.
Linkki suomenkieliseen versioon: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=df57ca78-fe36-4133-a614-ca14701e3545>
Länk till svensk version: <https://www.lausuntopalvelu.fi/SV/Proposal/Participation?proposalId=df57ca78-fe36-4133-a614-ca14701e3545&proposalLanguage=9ff64fe9-04da-4471-9f0c-3f2016e71b4f>

För att lämna in ett utlåtande ska man registrera sig och logga in i tjänsten utlåtande.fi. Närmare anvisningar om hur tjänsten kan användas finns på utlåtande.fi > Anvisningar > Bruksanvisning. Du kan be om hjälp för att använda tjänsten på adressen lausuntopalvelu.om@gov.fi.

OBS! Skicka inte vidare länken som är bifogad till detta meddelande, eftersom länken är person- eller organisationspecifik. Alla utlåtanden som lämnas in är offentliga och publiceras i tjänsten utlåtande.fi.

Detta är ett automatiskt meddelande från tjänsten utlåtande.fi.
Utlåtande.fi upprätthålls av justitieministeriet.

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muutoksesta

Johdanto

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoja luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä muutettavaksi siten, että sallittaisiin luvanvaraiseen vähittäismyyntiin enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien lisäksi myös enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät käymisteitse valmistetut alkoholijuomat.

Tausta

Valmisteltu esitys on osa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman toimeenpanoa. Hallitusohjelman mukaisesti hallitus uudistaa alkoholipolitiikkaa vastuullisesti eurooppalaiseen suuntaan ja jatkaa vuonna 2018 tehtyä alkoholilain kokonaisuudistusta. Hallituksen tavoitteena on reilun ja avoimen kilpailun edistäminen. Hallitusohjelmassa on sovittu useista alkoholikauppaa koskevista markkinoiden avaamiseen ja kilpailun lisäämiseen liittyvistä lainsäädäntömuutoksista. Esitys on lainsäädäntömuutoksista ensimmäinen.

Tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on toteuttaa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaa. Hallitusohjelman mukaisesti hallitus uudistaa alkoholipolitiikkaa vastuullisesti eurooppalaiseen suuntaan ja jatkaa vuonna 2018 tehtyä alkoholilain kokonaisuudistusta. Hallituksen tavoitteena on reilun ja avoimen kilpailun edistäminen.

Esityksessä ehdotetaan hallitusohjelman mukaisesti, että alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä muutettaisiin sallimalla luvanvaraiseen vähittäismyyntiin enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien lisäksi myös enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät käymisteitse valmistetut alkoholijuomat.

Vastausohjeet vastaanottajille

Lausunnot pyydetään antamaan vastaamalla lausuntopalvelu.fi -palvelussa julkaistuun lausuntopyyntöön. Lausunnossa tulee mainita diaarinumero (VN/23782/2023). Lausuntoa ei tarvitse lähettää erikseen sähköpostitse tai postitse.

Myös muut kuin jakelussa mainitut tahot voivat antaa lausunnon.

Lausunnon antaakseen vastaajan tulee rekisteröityä ja kirjautua lausuntopalvelu.fi-sivustolle. Tarkemmat ohjeet palvelun käyttämiseksi löytyvät lausuntopalvelu.fi -sivustolta Ohjeet > Käyttöohjeet. Voit pyytää tukea palvelun käyttöön osoitteesta lausuntopalvelu.om@om.fi.
Kaikki annetut lausunnot ovat julkisia, ja ne julkaistaan lausuntopalvelu.fi -sivustolla.

Aikataulu

Lausunnot pyydetään antamaan 30.11.2023 klo 16.00 mennessä Lausuntopalvelu.fi -sivustolla.

Valmistelijat

Mirka-Tuulia Kuoksa, neuvotteleva virkamies (etunimi.sukunimi@gov.fi)

Liitteet:

[HE AL 17 ja 26 § Lausunnoille. 18.10.2023.pdf](#) - Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muuttamisesta

[HE AL 17 ja 26 § SV tiivistelmä Lausunnoille. 18.10.2023.pdf](#) - Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 17 och 26 § i alkohollagen

Jakelu:

Ahvenanmaan maakunnan hallitus
Ahvenanmaan valtionvirasto
Alko Oy
Barnvårdsföreningen rf
Ehkäisevä päihdetyö Ehyt ry
Elinkeinoelämän keskusliitto EK
Ensi- ja turvakotien liitto
Etelä-Karjalan hyvinvointialue
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
Etelä-Savon hyvinvointialue
Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Etelä-Suomen Liikunta ja Urheilu ESLU ry
Helsingin hyvinvointialue
Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri HUS

Itä-Suomen aluehallintovirasto
Itä-Uudenmaan hyvinvointialue
Kainuun hyvinvointialue
Kanta-Hämeen hyvinvointialue
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue
Keski-Suomen hyvinvointialue
Keski-Uudenmaan hyvinvointialue
Kilpailu- ja kuluttajavirasto
Kuluttajaliitto – Konsumentförbundet ry
Kuntaliitto ry
Kymenlaakson hyvinvointialue
Lapin aluehallintovirasto
Lapin hyvinvointialueen kirjaamo
Lapsiasiavaltuutettu
Lastensuojelun Keskusliitto ry
Lounais-Suomen aluehallintovirasto
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
Maa- ja metsätalousministeriö
Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry
Oikeusministeriö
Olutliitto ry
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Opetushallitus
Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto ry
Pirkanmaan hyvinvointialue
Pohjanmaan hyvinvointialue
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
Pohjois-Savon hyvinvointialue
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
Poliisihallitus
Päijät-Hämeen hyvinvointialue
Päivittäistavarakauppa ry
Raittiuden ystävät ry
Ruokavirasto
Satakunnan hyvinvointialue
Sisäministeriö
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ry
Suomen Alkoholijuomakauppayhdistys ry
Suomen ASH ry
Suomen Benssiinikauppiaiden ja Liikennepalvelualojen Liitto ry
Suomen Elintarviketyöläisten Liitto SEL
Suomen Lääkäriliitto ry
Suomen Mielenterveysseura
Suomen Pienpanimoliitto ry

Suomen Päihderiippuvaiset ry
Suomen Syöpäyhdistys
Suomen Vanhempainliitto ry
Suomen Viiniyrittäjät ry
Suomen Yrittäjät ry
Tasa-arvovaltuutettu
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
Tulli
Työ- ja elinkeinoministeriö
Työterveyslaitos
Valtiovarainministeriö
Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
Varsinais-Suomen hyvinvointialue

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kuoksa Mirka-Tuulia
Sosiaali- ja terveysministeriö

Kuoksa Mirka-Tuulia
Sosiaali- ja terveysministeriö

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi alkoholilakia.

Alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä muutettaisiin sallimalla luvanvaraiseen vähittäismyyntiin enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien lisäksi myös enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät käymisteitse valmistetut alkoholijuomat.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan kevätkaudella 2024.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
2.1 Nykytila.....	4
2.2 Valmistelu	7
3 Tavoitteet	8
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	8
4.1 Ehdotus.....	8
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	9
4.2.1 Yleistä	9
4.2.2 Taloudelliset vaikutukset	10
4.2.3 Ympäristövaikutukset	12
4.2.4 Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset	12
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	15
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	15
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	15
6 Lausuntopalaute.....	16
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
8 Voimaantulo	16
9 Toimeenpano ja seuranta	16
10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	17
LAKIEHDOTUS	20
LIITE	22
RINNAKKAISTEKSTI.....	22
[Kopioi säädöksen nimi tähän].....	22

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Alkoholilain tarkoituksena on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi. Alkoholilaki uudistettiin edellisen kerran vuonna 2017. Laki tuli nyky muodossaan voimaan vuonna 2018.

Valmisteltu esitys on osa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman toimeenpanoa. Hallitusohjelman mukaisesti hallitus uudistaa alkoholipolitiikkaa vastuullisesti eurooppalaiseen suuntaan ja jatkaa vuonna 2018 tehtyä alkoholilain kokonaisuudistusta. Hallituksen tavoitteena on reilun ja avoimen kilpailun edistäminen. Hallitusohjelmassa on sovittu useista alkoholikauppaa koskevista markkinoiden avaamiseen ja kilpailun lisäämiseen liittyvistä lainsäädäntömuutoksista.

Esitys on lainsäädäntömuutoksista ensimmäinen. Siinä ehdotetaan, että alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä muutettaisiin sallimalla luvanvaraiseen vähittäismyyntiin enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien lisäksi myös enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät käymisteitse valmistetut alkoholijuomat.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee muita hallitusohjelman mukaisia muutoksia alkoholilakiin. Muutokset koskevat muun muassa kotimaisten alkoholijuomien tuottajien valmistuspaikalta tapahtuvan vähittäismyynnin laajentamista, rajat ylittävän etämyyntimenettelyn selkiyttämistä sekä alkoholijuomien verkkokaupan ja kotiinkuljetuksen sallimista.

Hallitusohjelman mukaisesti hallitus selvittää puoliväliriiheen mennessä muutosta, joka mahdollistaisi alkoholin luvanvaraisen vähittäismyynnin enintään 15,0 prosentin vahvuisille viineille. Hallitus myös teettää riippumattoman selvityksen alkoholipolitiikan sääntelyn siirtämisestä sosiaali- ja terveysministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriöön. Lisäksi hallitusohjelmaan on kirjattu, ettei hallitus muuta Alkon kansanterveydellistä tehtävää ja asemaa.

Hallitusohjelman mukaisesti valtiovarainministeriössä on myös valmisteltu esitys, joka kiristäisi alkoholijuomien valmisteverotusta noin kahdella prosentilla. Veromuutosten seurauksena alkoholijuomien hintojen arvioidaan nousevan kokonaisuudessaan keskimäärin vajaan prosentin. Uudistuksen myötä alkoholijuomien ja viinien verotus kiristyy ja oluen verotus kevenee. Veromuutokset ovat osa valtion talousarvioehdotusta 2024. Niiden on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2024 alkaen.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä virkatyönä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on valmistelua varten laatinut muistion ”Alkoholin vähittäismyyntilupien laajentaminen enintään kahdeksanprosenttisiin juomiin; Muistio mahdollisista hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista”

24.8.2023, joka on nähtävillä julkisessa palvelussa osoitteessa <https://thl.fi/fi/ajankohtaista/lausunnot-ja-kuulemiset/lausunnot>.¹

Esitys oli lausuntokierroksella xx.xx.–xx.xx.2023. Lausuntoa pyydettiin esityksen kannalta keskeisiltä ministeriöiltä, viranomaisilta, toimialaa edustavilta järjestöiltä, kaupan alalta sekä terveysjärjestöiltä, yhteensä xx taholta. Lausuntopyyntö julkaistiin myös sosiaali- ja terveysministeriön julkisella verkkosivulla.

Lausuntopyyntö, lausuntotiivistelmä ja saadut lausunnot ovat nähtävillä julkisessa palvelussa osoitteessa XXX

Lainsäädännön arviointineuvosto on arvioinut esitysluonnoksen xx.xx.2023. Arvioinnin johdosta...

Esitys on ilmoitettu Euroopan komissiolle syyskuussa 2023 direktiivin 2015/1535 mukaisesti.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Nykytila

Alkoholin kulutuksen ja haittojen yleinen kehitys

Alkoholilain tarkoituksena on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi. Alkoholilain mukaan valtion omistamalla alkoholiyhtiöllä, jäljempänä Alko, on nykyisinkin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta yksinoikeus harjoittaa alkoholijuomien vähittäismyyntiä. Uuden alkoholilain myötä aiempaa vahvemmat alkoholijuomat tuotiin kuitenkin Alkon myynnistä kauppojen, kioskien ja huoltamoiden vähittäismyyntiin.

Suomessa alkoholin kokonaiskulutus kolminkertaistui vuodesta 1960 vuoteen 2005, jolloin alkoholin kokonaiskulutus 15 vuotta täyttäneellä asukasta kohti oli 12,1 litraa sataprosenttista alkoholia. Vuosien 2007 ja 2017 välillä alkoholin kokonaiskulutus laski noin viidenneksellä (Kuvio, s. 6). Useat alkoholiveron korotukset ja vuoden 2008 jälkeen pitkään jatkunut talouden laskusuhdanne myötävaikuttivat tähän kehitykseen voimakkaasti.

Samoin työikäisillä sekä humalajuominen että alkoholin riskikulutus vähenivät viime vuosikymmenellä. Eläkeikäisillä humalajuomisen trendi taas pysyi melko tasaisena, mutta riskijuominen lisääntyi. Alaikäisten suomalaisnuorten raittius on lisääntynyt vuosituhannen vaihteesta saakka lähes yhtäjaksoisesti.

Alkoholihaittojen kehitys on pääpiirteissään seurannut kokonaiskulutuksen muutoksia. Vuosien 2007 ja 2017 välillä kuolleisuus alkoholiperäisiin tauteihin ja alkoholimyrkytykseen väheni ennen näkemättömän voimakkaasti, jopa voimakkaammin kuin kokonaiskulutus (Kuvio, s. 6).

Alkoholilain kokonaisuudistus 2018 ja sen vaikutukset

¹ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 24.8.2023. Alkoholin vähittäismyyntilupien laajentaminen enintään kahdeksanprosenttisiin juomiin. Muistio mahdollisista hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista. Saatavilla: https://thl.fi/documents/10531/9793207/Alkoholinv%C3%A4hitt%C3%A4ismyyntilupien+laajentaminen+enint%C3%A4%C3%A4n+kahdeksanprosenttisiin+juomiin.+Muistio_.pdf/2961ace0-1252-2560-89e4-f47c03e0b65e?t=1693460580295.

Uusi alkoholilaki tuli kokonaisuudessaan voimaan 1.3.2018. Alkoholilainsäädännön kokonaisuudistuksen tarkoituksena oli uudistaa vanhentunutta lainsäädäntöä ja hakea uutta tasapainoa alkoholihaittojen vähentämisen ja elinkeinotoiminnan huomioon ottamisen välillä. Kyseisessä hallituksen esityksessä (HE 100/2017 vp) kuvataan laajasti alkoholin aiheuttamia haittoja ja kustannuksia sekä myös alkoholiin liittyvän elinkeinotoiminnan tuottamia hyötyjä ja tuloja.

Luvanvaraisessa vähittäismyynnissä saa nykyisin myydä kaikkia enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä alkoholijuomia. Ennen uudistusta luvanvaraisessa myynnissä sai myydä ainoastaan käymisteitse valmistettuja, enintään 4,7 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä alkoholijuomia. Uudistus koski esimerkiksi niin sanottuja A-oluita, aikaisempaa vahvempia siidereitä sekä long drink -juomia ja alkoholipitoisia juomasekoituksia riippumatta niiden valmistustavasta.

Muita uuden alkoholilainsäädännön muutoksia olivat muun muassa ravintoloiden aukioloaikojen vapautuminen sekä anniskeluoikeuksien yhtenäistäminen.

Lakiuudistuksen merkittävimmät vaikutukset liittyivät alkoholin saatavuuden lisäämiseen, minkä arvioitiin hallituksen esityksessä lisäävän alkoholin kulutusta ja siihen liittyviä tuloja, mutta samalla myös alkoholihaittoihin liittyviä menoja ja kustannuksia.

Uudistuksesta aiheutuvien haittojen ehkäisemiseksi alkoholijuomaveroa korotettiin tammikuussa vuonna 2018. Tämän jälkeen alkoholiveroja korotettiin vielä kahteen otteeseen, tammikuussa vuosina 2019 ja 2021.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos julkaisi marraskuussa 2022 raportin alkoholilain kokonaisuudistuksen aiheuttamista vaikutuksista alkoholin saatavuuteen, kulutukseen ja haittoihin (Katariina Warpenius, Pia Mäkelä & Thomas Karlsson (toim.), Vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain jälkiarviointi. Vaikutukset alkoholin saatavuuteen, kulutukseen ja haittoihin, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 7/2022)².

Alkoholilain muutoksen itsenäiseksi vaikutukseksi eli vaikutukseksi sen jälkeen, kun muiden alkoholinkulutukseen vaikuttavien tekijöiden, kuten verotuksen, veron korotusta edeltävän kaupan varastojen täyttämisen ja kesän lämpimyyden, vaikutus poistetaan, on raportissa arvioitu tilastoidun kulutuksen todennäköinen lisääntyminen noin kolmella prosentilla.

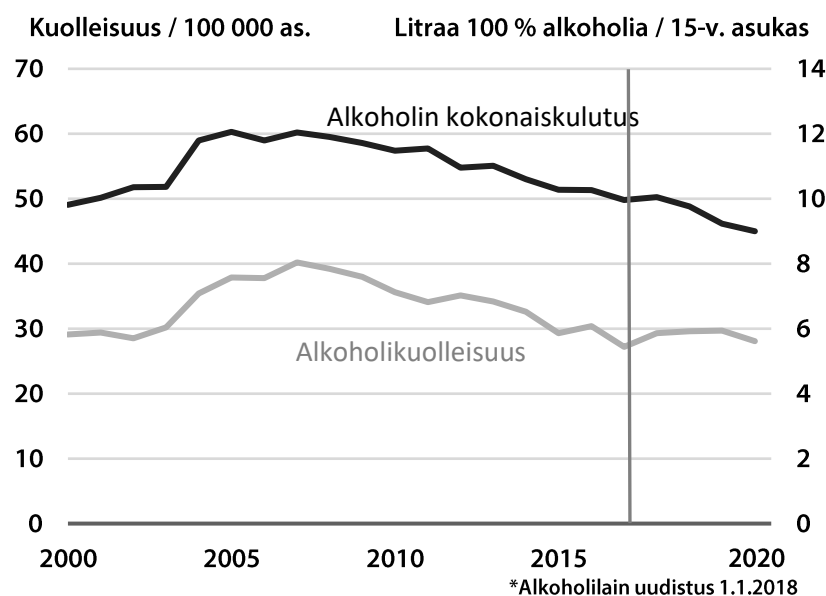
Kaikkiaan alkoholin kokonaiskulutus lisääntyi marginaalisesti (0,1 litralla) vuonna 2018, jolloin se oli 10,1 litraa 15-vuotta täyttäneitä henkilöä kohti. Vuosina 2019–2021 kokonaiskulutuksen väheneminen jatkui, mihin myötävaikuttivat ainakin alkoholiverojen korotukset ja koronaepidemia.

Alkoholilain uudistuksella ei ollut aiemmista trendeistä ja satunnaisvaihtelusta erottuvia vaikutuksia aikuisväestön riskikulutukseen tai humalajuomiseen. Kuitenkin alaikäisten nuorten pitkään jatkunut raitistumiskehitys näyttää pysähtyneen vuosien 2017 ja 2019 välillä, mutta jatkuneen tämän jälkeen. Samaan aikaan myös nuorten humalajuomisen laskeva trendi pysähtyi. Tyttöillä oli myös viitteitä humalakulutuksen ja kerralla juotujen annosmäärien lisääntymisestä, mikä liittyy erityisesti tyttöillä havaittuun juomasekoitusten kulutuksen lisääntymiseen.

² Saatavana verkossa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145635/RAP2022_007_Vuonna%202018%20voimaan%20tulleen%20alkoholilain%20j%C3%A4lkiarviointi_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Hallituksen esityksessä arvioitiin, että lakimuutosten seurauksena alkoholiehtoisten kuolemien määrä lisääntyisi vuosittain 150:llä. Tämä ennuste on toteutunut melko tarkkaan, vaikka alkoholiverotusta on nostettu. Pitkään jatkunut kuolleisuuden lasku katkesi uudistukseen ja vuosina 2018–2021 on kuollut keskimäärin noin 130 ihmistä enemmän kuin vuonna 2017. Lisääntynyt kuolleisuus on poikkeuksellista siihen nähden, että työikäisten kaikkein yleisimpien kuolinsyiden eli sydän- ja verisuonisairauksien sekä syöpien pitkään jatkunut hyvä kehitys on jatkunut myös vuoden 2017 jälkeen.

Kuvio. Alkoholiperäisten tautikuolemien ja alkoholimyrkytyskuolemien määrä väestön 100 000 kohti sekä alkoholin kokonaiskulutus vuosina 2000–2021

Kuten kuviosta havaitaan, alkoholilain uudistuksen jälkeen alkoholikuolemat lisääntyivät siis enemmän kuin mitä alkoholin kokonaiskulutuksen muutoksen perusteella olisi voitu olettaa. Tämä viittaa siihen, että alkoholia paljon käyttävät, joilla on jo aiemmin ollut esimerkiksi maksavaurioita, lisäsivät alkoholijuomien kulutustaan muita kuluttajia enemmän.

Alkoholikuolleisuuden eriarvoisuus on lisääntynyt vuoden 2017 jälkeen, sillä alkoholikuolleisuuden kasvu kohdistui erityisesti pienituloisiin. Terveystieteiden tutkimusten mukaan hoidettujen alkoholin aiheuttamien maksasairauksien määrä kasvoi miehillä vuodesta 2018 alkaen ja alkoholin aiheuttamien haimasairauksien määrä vuodesta 2019 alkaen.

Vuonna 2022 alkoholin kokonaiskulutus oli 8,9 litraa absoluuttista alkoholia 15 vuotta täyttäneitä kohti. Esimerkkinä alkoholin aiheuttamista haitoista edellä mainittuja kuolemia alkoholiperäisiin tauteihin ja alkoholimyrkytykseen oli vuonna 2021 yhteensä 1 648. Heistä valtaosa oli miehiä.

2.2 Nykytilan arviointi

Kuten edellä on todettu, alkoholilain tavoitteena on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi.

Alkoholilain 6 §:n 2 momentissa ja 26 §:ssä säädetään nykyisin Alkon alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevasta yksinoikeudesta, jonka yhdeksi poikkeukseksi on lain 17 §:ssä säädetty elinkeinonharjoittajille mahdollisuus luvanvaraisesti myydä miedompia alkoholijuomia kuluttajille. Vuonna 2018 voimaan tulleen uudistuksen merkittävin muutos koski Alkon vähittäismyyntin yksinoikeuden kaventamista.

Vaikka valtion ohjaama alkoholin vähittäismyyntin yksinoikeusjärjestelmä on kansainvälisen tutkimustiedon ja Maailman terveysjärjestön WHO:n mukaan tehokas keino ehkäistä ja vähentää alkoholin kulutusta ja haittoja, tällainen alkoholijuomien saatavuuden sääntely rajoittaa edelleen markkinoiden toimivuutta ja kilpailua.

Nuorten raitistumiskehitys voimistui alkoholilain muutosta edeltävällä kuuden vuoden ajanjaksolla (2011–2017), mutta kehitys pysähtyi vuosien 2017 ja 2019 välillä. Vuonna 2021 raittiiden nuorten osuus lisääntyi jälleen. Vastaavasti nuorten kerralla juomat alkoholimäärät lisääntyivät erityisesti tytöillä alkoholilain muutoksen jälkeen. Tämä todennäköisesti selittyy sillä, että tytöillä juomasekoitusten kulutus lisääntyi. Nuorten alkoholinkäytön positiivisen kehityksen pysähtyminen juuri samana ajankohtana vuoden 2018 alkoholilain uudistuksen kanssa viittaa siihen, että lakimuutos vaikutti nuorten alkoholinkulutukseen, vaikka syy-seuraus-yhteyttä ei voidakaan pitävästi osoittaa käytössä olevilla aineistoilla ja tutkimuksilla.³ ESPAD-tutkimuksen mukaan long drink -juomien kulutus lisääntyi tytöillä melko paljon vuodesta 2015 vuoteen 2019, keskimäärin 0,4 annosta, ja se muodosti suurimman osan, 35 prosenttia, viimeisimmän käyttökerran kokonaismäärästä vuonna 2019.⁴ Myös Nuorten terveystapatutkimukseen (NTTT) perustuva tutkimus osoittaa samankaltaisia tuloksia: vuosien 2017 ja 2019 välillä nuorten keskuudessa suosiotaan lisäsivät vain juomasekoitukset. Tytöillä viimeisimmän käyttökerran alkoholista 24 prosenttia oli juomasekoituksia vuonna 2017, kun vuonna 2019 osuus oli 37 prosenttia. Pojilla vastaavat osuudet olivat 19 ja 21 prosenttia.⁵ (Lintonen ym. 2020.). Tähän liittyen hallitusohjelmassa on tehty poliittinen linjaus, että aiempaa vahvempia 5,6–8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä alkoholijuomia saataisiin jatkossa myydä luvanvaraisesti vain, jos ne on valmistettu käymisteitse. Alkoholin saatavuuden lisääminen koskisi siten vain olutta, siideriä ja viiniä.

Vaikka on tiedossa, että alkoholijuoman valmistustavalla ei varsinaisesti ole merkitystä siihen, millaisia haittoja alkoholi aiheuttaa yksilötasolla tai väestötasolla, tämän linjauksen tavoitteena on suo-

³ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022. Vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain jälkiarviointi Vaikutukset alkoholin saatavuuteen, kulutukseen ja haittoihin. Raportti 7/22, s. 62. Saatavana verkossa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145635/RAP2022_007_Vuonna%202018%20voimaan%20tulleen%20alkoholilain%20j%C3%A4lkiarviointi_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

⁴ Raitasalo, K. & Härkönen, J. (2019) Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen - ESPAD-tutkimus 2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 40.

⁵ Lintonen, T., Ahtinen, S. & Konu, A. (2020) Alcoholic beverage preferences among teenagers in Finland before and after the 2018 alcohol law change. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 37 (2), 141–152. Saatavana verkossa: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1455072520910547>. Viitattu 6.10.2023.

jella haavoittuvia väestöryhmiä – erityisesti nuoria - alkoholinkäytön haittavaikutuksilta. Suomalaispoikien suosituin alkoholijuoma on olut, kun taas tyttöjen suosikkeja ovat long drink -juomat, siideri ja väkevät juomat. (Raitasalo, K. & Härkönen, J. (2019) Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen - ESPAD-tutkimus 2019. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 40.)⁶

3 Tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on toteuttaa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaa. Hallitusohjelman mukaisesti hallitus uudistaa alkoholipolitiikkaa vastuullisesti eurooppalaiseen suuntaan ja jatkaa vuonna 2018 tehtyä alkoholilain kokonaisuudistusta. Hallituksen tavoitteena on reilun ja avoimen kilpailun edistäminen.

Esityksessä ehdotetaan hallitusohjelman mukaisesti, että alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä muutettaisiin sallimalla luvanvaraiseen vähittäismyyntiin enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien lisäksi myös enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä käymisteitse valmistettuja alkoholijuomia.

4 Ehdotus ja sen vaikutukset

4.1 Ehdotus

Alkoholilain 17 §:n 1 momentissa tarkoitettu alkoholijuomien vähittäismyyntilupa koskee nykyisin kaikkia enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä alkoholijuomia.

Pykälään lisättäisiin, että vähittäismyyntilupa koskisi myös 5,5 - 8,0 tilavuusprosenttia sisältäviä käymisteitse valmistettuja alkoholijuomia.

Alkoholilain 3 §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan alkoholijuomien valmistuksella tarkoitetaan etyylialkoholin valmistusta käymisen avulla tai muulla tavalla sekä etyylialkoholia sisältävän liuoksen väkevoimistä tislamalla tai muulla vastaavalla tavalla. Muutos koskisi siten vain sellaisia alkoholijuomia, jotka olisi valmistettu ensin mainitulla tavalla eli käymisen avulla eikä juoman valmistuksessa saisi toisin sanoen käyttää tislamalla tai muulla tavalla väkevöityä etyylialkoholiliuosta.

Lain 26 §:ssä säädetään alkoholiyhtiölle myönnettävästä vähittäismyyntiluvasta. Edellä mainittu lisäys otettaisiin huomioon tässä pykälässä viittaamalla lain 17 §:n 1 momenttiin.

Alkoholijuomien vähittäismyyntiluvan myöntämisen edellytyksiä ei muutettaisi eikä nykyisillä luvanhaltijoilla olisi tarvetta hakea uusia lupia muutoksen toteuttamiseksi. Muutoksen jälkeen alkoholiyhtiön vähittäismyyntin yksinoikeus olisi nykyistä hieman rajatumpi.

⁶ Saatavana verkossa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138792/ESPAD_tilastoraportti2019.pdf?sequence=6&isAllowed=y. Viitattu 6.10.2023.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Yleistä

Alkoholijuomien valmistus, myynti ja markkinointi tuottavat yhteiskunnalle yli miljardin verotuloja, erilaisille yrityksille miljardien elinkeinotuloja ja alkoholin valmistukseen, myyntiin ja markkinointiin osallistuville ihmisille työtuloja. Toisaalta alkoholinkäyttö aiheuttaa yhteiskunnalle, yrityksille ja yksilöille miljardien eurojen välittömiä ja välillisiä kustannuksia. Alkoholiin liittyvien haittojen kuten alkoholiin liittyvän sairaalahoidon, alkoholin vuoksi menetetyn tai alentuneen työkyvyn sekä alkoholiin liittyvän rikollisuuden arvioitiin tuottaneen yhteiskunnalle 1,6 miljardin euron taloudellisen kustannuksen vuonna 2018.⁷ Alkoholin myynnin ja kulutuksen lisääntyminen lisää sekä valmistukseen ja myyntiin liittyviä tuloja että alkoholin kulutukseen liittyviä menoja ja kustannuksia. Ehdotetun muutoksen vaikutusten arvioinnissa on voitu käyttää hyväksi tietoja vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain uudistuksen toteutuneista vaikutuksista. Kun tuolloin siirrettiin Alkon vähittäismyyntimonopolin piiristä luvanvaraiseen vähittäismyyntiin noin kolme prosenttia nykyisten Alkojen litramyynnistä, esityksen toteuttamisen seuraus olisi suuruusluokaltaan samanlainen.

Aikaisempien kokemusten valossa voidaan esittää kolme huomiota. Ensinnä, lakimuutoksen välittömät vaikutukset ovat yleisellä tasolla todennäköisesti melko vähäisiä. Esimerkiksi muut alkoholi- ja kuluttajamarkkinoihin vaikuttavat taloudelliset tekijät, kuten alkoholiverotuksen korotus, voivat lähivuosina peittää alleen lakimuutoksen aiheuttamia vaikutuksia ja vaikeuttaa uudistuksen vaikutusten jälkiarviointia. Toiseksi, lakimuutoksella on silti vaikutuksia: kilpailun lisäämisellä on todennäköisesti tavoiteltuja positiivisia taloudellisia vaikutuksia ja toisaalta alkoholin saatavuuden lisäämisellä on todennäköisesti negatiivisia vaikutuksia väestön terveyteen ja hyvinvointiin. Kolmanneksi, kun käsillä olevaa ehdotusta tarkastellaan suhteessa hallitusohjelmassa linjattuihin pidemmälle meneviin alkoholimarkkinoita avaaviin toimiin ja selvityksiin, hallitusohjelmassa tavoitellut muutokset lainsäädännön nykytilaan johtaisivat kokonaisuutena arvioituna huomattavan suuriin taloudellisiin sekä terveys- ja hyvinvointivaikutuksiin.

Vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain uudistuksen on arvioitu nostaneen alkoholinkulutusta noin kolme prosenttia.⁸ Myös aikaisemman tutkimusnäytön perusteella, alkoholin saatavuuden lisääntyminen johtaa todennäköisesti alkoholin kulutuksen kasvuun yhteiskunnassa.⁹ Myös käsillä olevan ehdotuksen voi arvioida kasvattavan alkoholin kulutusta Suomessa jossain määrin.

⁷ Stockwell, T., Sherk, A., Sorge, J., Norström, T., Angus, C., Chikritzhs, T., Churchill, S., Holmes, J., Meier, P., Naimi, T., Ramstedt, M. & Simpura, J. (2019). Finnish alcohol policy at the crossroads: The health, safety and economic consequences of alternative systems to manage the retail sale of alcohol. A report prepared for the Finnish alcohol monopoly, Alko. Canadian Institute for Substance Use Research, University of Victoria, BC, Canada.

⁸ Mäkelä P, Norström T. (2022). Miten vuoden 2018 alkoholilaki vaikutti alkoholin tilastoituu kulutukseen? Aikasarjamallinnuksen tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 18/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

⁹ Mäkelä, P & Karlsson, T (2019) Miten alkoholimonopolit vaikuttavat väestön alkoholinkulutukseen? Katsaus tutkimuskirjallisuuteen. Yhteiskuntapolitiikka 84 (5-6): 618-628.

Babor, T, Caetano, R, Casswell, S, Edwards, G, Giesbrecht, N, Graham, K, Rossow, I (2010). Alcohol: No ordinary commodity. Research and public policy. Oxford: Oxford University Press.

4.2.2 Taloudelliset vaikutukset

Vaikutukset yrityksiin

Esitys lisäisi yleisesti markkinoiden toimivuutta ja kilpailua, sillä se mahdollistaisi nykyisin Alkon 373 myymälässä myytävien 5,6–8,0 –prosenttisten käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien vähittäismyynnin myös vähittäismyyntiluvan haltijoille, joita on yhteensä noin 6 300.

Vaikka esitys lisäisi yleisesti kilpailua markkinoilla, tämän vahvuisilla oluilla, siidereillä ja viineillä on toisaalta vain rajallisesti tarjontaa ja kysyntää markkinoilla. Tällä hetkellä Alkon valikoimissa on noin 80 erilaista viiniä, noin 400 olutta ja noin 30 siideriä, jotka on valmistettu käymisteitse ja jotka ovat vahvuudeltaan 5,6–8,0 tilavuusprosenttia. Kaikkiaan Alkon myyntivalikoimissa on yli 11 000 tuotetta.

Alkon liikevaihto on noin 1,2 miljardia euroa ja mainitut alkoholijuomat muodostavat siitä nykyisin noin kolme prosenttia. Lakimuutoksen kohteena olevan vähittäismyynnin arvo on siten nykyisin joitakin kymmeniä miljoonia euroja. Vaikka merkittävä osa näiden alkoholijuomien myynnistä siirtyisi Alkosta luvanvaraiseen vähittäismyyntiin, muutoksella olisi melko vähäisiä välittömiä taloudellisia vaikutuksia Alkon myyntiin.

Suurin osa vähittäismyyntiluvan haltijoista on päivittäistavara-kauppoja. Päivittäistavaramyynnin arvo Suomessa vuonna 2022 oli 21,6 miljardia euroa, ja alaa hallitsee kaksi kauppaketjua: S-ryhmä 47 prosentin markkinaosuudella ja K-ryhmä 35 prosentin osuudella. Joidenkin kymmenien miljoonien eurojen myynnin lisäys olisi enintään joitakin prosentin kymmenesosia päivittäistavaramyynnin arvosta. Muutoksella olisi siten hyvin vähäisiä välittömiä vaikutuksia koko päivittäistavara-kaupan piirissä. Toisaalta alkoholijuomien osuus elintarvikemyynnistä on suurin pienimmässä kaupoissa. Näiden kauppojen elinvoimaisuuteen uudistuksella voi olla positiivisia vaikutuksia.

Alkoholijuomien vähittäismyynnin lisääntyminen voi periaatteessa johtaa alkoholin kulutuksen siirtymiseen pois anniskeluravintoloista. Tämän vaikutuksen arvioidaan kuitenkin olevan melko vähäinen, sillä muutos mahdollistaisi myös mainittujen käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien – esimerkiksi kotimaisten pienpanimoiden erikoisoluiden – myynnin myös vähittäismyyntiluvan saaneille ravintoloille.

Välittömien vaikutusten lisäksi todennäköistä on, että muutoksen myötä Suomen markkinoille tulisi jatkossa nykyistä enemmän erityisesti 5,6–8,0 tilavuusprosenttia alkoholia sisältäviä oluita. Kotimainen panimo- ja alkoholijuomateollisuus työllistää Suomessa sekä suoraan että välillisesti. Erityisesti pienpanimot ovat kannattaneet muutosta ja korostaneet, että niiden erikoisoluiden myynti ei ole nykyisin ollut sallittua kaupoista. Olutmarkkinoiden laajentaminen yhdessä 1.1.2024 voimaan tulevan olutverotuksen alentamisen kanssa kasvattaisi näiden juomien myyntiä nykyisestä huomattavasti ja todennäköisesti samalla erityisesti kotimaisten valmistajien tuotannon ja myynnin määrää jonkin verran.

Päivittäistavara-kaupan markkinat avautuisivat osin myös kotimaisille tilaviineille, joiden alkoholipitoisuutta voitaisiin kotimarkkinoita varten laskea enintään 8,0 prosenttiin. On lisäksi mahdollista, että päivittäistavara-kaupan markkinoille tulisi muutoksen myötä ulkomailta enintään 8,0 prosenttisia viinejä tai muita rypäleistä käymisteitse valmistettuja alkoholijuomia. Koska valtaosa viineistä sisältää 11–14 tilavuusprosenttia alkoholia, kyse ei vielä tällä hetkellä ole suuresta tuoteryhmästä. Viinien alkoholipitoisuutta voitaisiin kuitenkin laskea erilaisten teknisten menetelmien avulla Suomen markkinoille pääsemiseksi.

Tilastoidun kulutuksen vuosittainen arvo lisääntyi vuoden 2018 uudistuksen jälkeen noin 3,0 miljardista eurosta noin 3,2 miljardiin euroon. Voidaan arvioida, että esityksen seurauksena alkoholi-juomien myynnin arvo voisi nousta pitkällä aikavälillä tätä vähemmän, mutta kuitenkin vajaalla sadalla miljoonalla eurolla. Aiempien kokemusten perusteella arvioituna Alkon osuus alkoholijuomien kokonaiskulutuksesta hieman laskisi, kaupan osuus hieman nousisi ja anniskelun osuus pysyisi suunnilleen samana. Päivittäistavarakaupan keskittyneen rakenteen vuoksi määräävässä markkina-
asemassa olevien valtakunnallisten kaupan toimijoiden tuotepolitiikka ja ostoehdot vaikuttavat jo nyt erityisesti panimoteollisuuden toimintaedellytyksiin. Lakimuutos vahvistaisi näin edelleen kaupan asemaa tässä suhteessa.

Työllisyys- ja työelämävaikutukset

Edellä on todettu, että lakimuutoksen välittömät vaikutukset ovat todennäköisesti melko vähäisiä. Alkoholijuomien myyntiin ja valmistukseen liittyvä kokonaistyöllisyys Suomessa on enintään 30 000 henkilötyövuotta. Alan työpaikoista suurin osa on ravintola-alalla, johon uudistus ei merkittävästi vaikuta. Panimoalan suora työllistävä vaikutus on noin 2 000 työntekijää. Työvoimavaltaisin osa panimoteollisuudesta eli pienpanimot voivat hyötyä uudistuksesta siten, että työllisyys voi lisääntyä joillakin työntekijöillä. Päivittäistavarakaupan kokonaismyyntiin ja työllisyyteen uudistus ei kansantalouden tasolla juuri vaikuta. Toisaalta alkoholijuomien osuus elintarvikemyynnistä on suurin pienimmissä kaupoissa. Näiden kauppojen elinvoimaisuuteen uudistuksella voi olla positiivisia vaikutuksia.

Valtaosa alkoholin riskikäyttäjistä ja huomattava osa alkoholiriippuvaisistakin on työelämässä. Alkoholinkäytön lisääntyminen tässä joukossa lisää työkyvyttömyyden ja työttömäksi joutumisen riskiä vaikeuttaen työurien pidentämistä ja kestävyysvajeen hallintaa. Lievemmissäkin muodossa työikäisten alkoholinkäytön lisääntyminen heijastuu työelämään työpanoksen ja tuotannon menetyksinä krapulapäivien, tapaturmien ja sairausjaksojen kautta. Haittojen ehkäisy edellyttäisi esimerkiksi työterveyshuollossa tehokasta riskikuluttajiin kohdennettua neuvontaa kulutustottumusten muuttamiseksi ja alkoholiongelmien hoitoa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Nämä toimet aiheuttavat kustannuksia paitsi verovaroin kustannetuille sosiaali- ja terveyspalveluille myös työnantajille.

Julkinen talous

Alkoholiveron tuotto vuonna 2022 oli noin 1 497 miljoonaa euroa. Oluen osuus verotuotosta on suurin, lähes 600 miljoonaa euroa. Lakimuutos voi lisätä erityisesti oluen kokonaismyyntiä, jolloin verotuotto voisi yhteensä vuositasolla lisääntyä jopa joitakin kymmeniä miljoonia euroja. Vastavasti hallituksen valmisteleva oluen alkoholiveron alennus pienentäisi verotuottoa noin 25 miljoonalla eurolla.

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksessä mahdollistettaisiin se, että nykyiset alkoholijuomien vähittäismyyntiluvan haltijat saisivat myydä aiempaa vahvempia käymisteitse valmistettuja alkoholijuomia. Muutos ei edellyttäisi uusien lupien hakemista tai vanhojen lupien muuttamista, mutta vaatisi viranomaisten tietojärjestelmien sekä vähittäismyyntilupahakemusmenettelyn sekä tukkumyynnin valvontaprosessin päivittämistä. Lisäksi muutos kasvattaisi jonkin verran viranomaisvalvonnan tarvetta, sillä myyntioikeudet riippuisivat siitä, millä tavalla mainitut alkoholijuomat on valmistettu. Sen erottamiseen, onko alkoholijuoma valmistettu yksinomaan käymisen avulla vai onko se valmistettu joko kokonaan tai osittain laimentamalla väkevää alkoholijuomaa tai väkiviinaa, ei ole virallista analyysimenetelmää, joten valvonta lisäisi jonkin verran viranomaistyötä. Lisäksi esitys lisäisi jonkin verran aluehallintovirastojen vähittäismyynnin valvontatyötä 5,5 - 8,0 tilavuusprosenttia sisältävien käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien myyntiverkoston laajentumisen myötä.

Vaikutukset kotitalouksien ja kuluttajien asemaan

Vaikka alkoholijuomien saatavuutta lisättäisiin melko vähän, kotitalouksille ja kuluttajille välittömät taloudelliset vaikutukset olisivat positiivisia. Muutoksen kohteena olevien oluiden, viinien ja siiderein saatavuus paranisi ja niiden hinnat voisivat jonkin verran kilpailun lisääntyä alentua.

Nämä hyödyt painottuvat siihen alkoholijuomia eniten juovaan kymmeneen prosenttiin kuluttajista, joka juo nykyisin puolet kaikista alkoholista. Toisaalta noin puolet kaikista alkoholinkäyttäjistä juo alkoholia alle kaksi litraa absoluuttista alkoholia vuodessa. Enemmistölle suomalaisista kuluttajista alkoholin hintatason lievää halpenemisestä tuleva hyöty jäisi siten kulutustottumuksista riippuen nollasta enintään joihinkin kymmeneen euroihin vuodessa.

4.2.3 Ympäristövaikutukset

Esityksellä ei ole arvioitu olevan mainittavia ympäristövaikutuksia.

4.2.4 Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset

Sosiaali- ja terveysvaikutukset

Suomessa alkoholisairauksiin ja -myrkytyksiin kuolee asukaslukuun suhteutettuna ihmisiä yli kolminkertainen määrä Ruotsiin ja Norjaan verrattuna. Alkoholi on myös monien sairauksien taustatekijä. Alkoholin runsaaseen käyttöön liittyy merkittävästi suurentunut vaara sairastua suontelon, kurkunpään, nielun, ruokatorven ja maksan syöpiin sekä lievästi suurentunut rintasyövän ja paksusuolen syövän riski. Esimerkiksi rintasyövän riskiä alkoholi lisää jo vähäisellä kulutustasolla ja riski kasvaa samassa suhteessa kuin alkoholin kulutus. Syöpäkuolemat, joiden taustalla on alkoholin käyttö, ovat Suomessa lisääntyneet 2000-luvulla ja ovat korkeammalla tasolla kuin esimerkiksi Norjassa ja Ruotsissa.

Alkoholin kokonaiskulutuksen ja sosiaali- ja terveyshaittojen suhde on ollut jokseenkin kiinteä, vaikka haittoihin vaikuttavat alkoholin käyttömäärien ohella monet muutkin tekijät. Koko väestön tasolla voidaan karkeasti arvioida, että esimerkiksi korkean alkoholiverotuksen ja alkoholin saatavuuden rajoittamisen vaikutuksesta alkoholin sosiaali- ja terveyshaitat vähenevät. Vastaavasti näiden toimien heikentäminen johtaa päinvastaiseen tulokseen.

Kuten edellä on todettu, käsiteltävänä olevan esityksen välittömien vaikutusten arvioidaan olevan melko vähäisiä, mutta arviointiin liittyy epävarmuuksia. Aiempien kokemusten perusteella voidaan pitää todennäköisenä ainakin sitä, että esityksen toteuttamisen seurauksena alkoholikuolleisuus erityisesti alkoholia paljon käyttävien ihmisten joukossa lisääntyisi.¹⁰ Hallitusohjelmassa on lisäksi sovittu useista muista uudistuksista, joiden vaikutuksia arvioidaan myöhemmin erikseen kyseisissä esityksissä. Merkille pantavaa on, että nyt käsiteltävän esityksen ja sitä seuraavien lakimuutosten

¹⁰ Terveiden ja hyvinvoinnin lausunnon (THL /4160/4.00.00/2023) liitteen 1 mukaan kuolleisuus alkoholin aiheuttamiin sairauksiin ja alkoholimyrkytyksiin väheni melko voimakkaasti vuosina 2007–2017, mutta hyvä kehitys pysähtyi ja alkoholikuolemia tuli jonkin verran lisää alkoholilain tultua voimaan vuonna 2018. Tuolloin alkoholikuolemat lisääntyivät enemmän kuin mitä alkoholin kokonaiskulutuksen muutoksen perusteella olisi voitu olettaa. Tämä viittaa THL:n mukaan siihen, että alkoholia paljon käyttävät, joille oli jo saattanut aiheutua esimerkiksi vaurioita maksassa, lisäsivät alkoholi-juomien kulutustaan muita kuluttajia enemmän.

yhteen lasketut kokonaisvaikutukset alkoholin saatavuuteen voivat hallituskauden aikana muodostua huomattavan suuriksi.

Tutkimuskirjallisuuden mukaan alkoholijuomien yksinoikeusjärjestelmien purkaminen ja siihen liittyvä alkoholin saatavuuden lisääntyminen ovat tyypillisesti lisänneet yksityiseen myyntiin siirrettyjen alkoholijuomien kulutusta, ja joissakin tapauksissa näyttöä on myös alkoholin aiheuttamien haittojen lisääntymisestä. Uudistuksen sosiaali- ja terveysvaikutuksia on tarkemmin arvioitu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen muistiossa ”Alkoholin vähittäismyyntilupien laajentaminen enintään kahdeksanprosenttisiin juomiin; Muistio mahdollisista hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista” 24.8.2023.¹¹

Toisaalta alkoholin aiheuttamia haittoja voidaan hillitä esimerkiksi alkoholiveroja korottamalla. Hallitusohjelmassa on linjattu, että viinin alkoholiveroa nostetaan ja oluen alkoholiveroa alennetaan. Hallitusohjelman mukaisesti valtiovarainministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys, joka kiristäisi alkoholijuomien valmisteverotusta noin kahdella prosentilla. Veromuutosten seurauksena alkoholijuomien hintojen arvioidaan nousevan kokonaisuudessaan keskimäärin vajaan prosentin. Veromuutokset ovat osa valtion talousarvioehdotusta 2024. Niiden on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2024 alkaen.

Lisäksi alkoholin aiheuttamia haittoja voidaan ehkäistä niillä hallituksen toimilla, jotka liittyvät päihdehoidon turvaamiseen ja terveyden edistämiseen. Vaikka nyt ehdotettuun muutokseen sisältyy edellä kuvattuja haitallisia vaikutuksia, on hallitusohjelmassa osaltaan varauduttu myös näihin. Kansansairauksien aiheuttaman tautitaakan vähentäminen on välttämätöntä sekä ihmisten hyvinvoinnin ja terveiden elinvuosien lisäämisen että palvelujärjestelmän kestävyuden näkökulmasta. Hallitusohjelman mukaan uudella kansallisella terveys- ja hyvinvointiohjelmalla pyritäänkin vahvistamaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vaikuttavuutta. Ohjelman toteuttamiseen varataan yhdeksän miljoonan euron kertaluontoinen määräraha hallituskauden ajaksi.

Hallitusohjelman linjauksen mukaan myös mielenterveys- ja päihdepalveluiden uudistuneen lainsäädännön toimeenpano varmistetaan ja mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita parannetaan. Hallituksen tavoitteena on myös turvata erilaisia vaihtoehtoja päihdehoitomalleihin ja kehittää raskaana olevien päihteitä käyttävien naisten hoitoa. Näiden toimien ohjaus kuuluisi jatkossakin sosiaali- ja terveysministeriölle.

Vaikutukset yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen

Alkoholin kokonaiskulutuksen ja rikoshaittojen välinen suhde on Suomessa ollut kiinteä liikennepäihtymykseen sekä henkeen ja terveyteen liittyvissä rikoksissa. Alkoholin saatavuuden lisäämiseen liittyvät riskit koskevat erityisesti nuoria kuljettajia, joilla on muita suurempi liikennevahingon riski jo alhaisilla veren alkoholipitoisuuksilla. Ehdotetun muutoksen vaikutukset olisivat todennäköisesti negatiivisia, mutta melko vähäisiä.

Vaikutukset lapsiin

¹¹ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 24.8.2023. Alkoholin vähittäismyyntilupien laajentaminen enintään kahdeksanprosenttisiin juomiin. Muistio mahdollisista hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista. Saatavilla: https://thl.fi/documents/10531/9793207/Alkoholin+v%C3%A4hitt%C3%A4ismyyntilupien+laajentaminen+enint%C3%A4n+kahdeksanprosenttisiin+juomiin.+Muistio_.pdf/2961ace0-1252-2560-89e4-f47c03e0b65e?t=1693460580295.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) 3 artiklan mukaan muun muassa lainsäädäntötoiminnassa on otettava huomioon lapsen etu niissä asioissa, jotka koskevat lapsia. Sopimuksen toteutumista valvovan lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsia koskevissa asioissa tulisi aina arvioida vaikutukset lapsiin. Lapsiin ja nuoriin kohdistuviksi vaikutuksiksi on katsottu esimerkiksi lasten kehitykseen ja hyvinvointiin sekä lapsen etuun liittyviä asioita.

Raskauden aikana kohtuullinenkin alkoholinkäyttö lisää sikiön kehityshäiriöiden ja syntyvän lapsen sairausriskiä. Erityinen riski liittyy humalajuomiseen. On esitetty, että Suomessa syntyy vuosittain 600—3 000 lasta (1—6 % syntyneistä), joilla on jonkinasteinen alkoholin aiheuttama vaurio.

Rekisteri- ja tilastotietojen pohjalta on arvioitu, että Suomessa on tällä hetkellä 65-70 000 lasta (noin 6 % alaikäisistä), joiden toisella tai molemmilla vanhemmilla on päihdeongelma. Vanhempien päihdeongelmista kärsineiden lasten mielenterveysongelmien riski 13–17-vuotiaana on noin puolitoistakertainen ja haitallisen päihteiden käytön riski kaksinkertainen verrattuna lapsiin, joiden vanhemmilla ei ole päihdeongelmaa.

Erityisen uhan muodostaa vanhempien hallitsemattoman alkoholinkäytön lisääntyminen, koska sen vaikutukset lapsiin ovat pitkäkestoisia ja heijastuvat myöhemmällä iällä mielenterveys- ja päihdeongelmien ja huono-osaisuuden riskeinä. Alkoholijuomien luvanvaraisen vähittäismyyntin muutokset eivät edistä alkoholinkäytön siirtämistä pois kotioloista, vaan pikemmin lisäävät käyttöä ja käytötilanteita kodeissa. Lasten ja perheiden kokemat haitat lisääntyvät ja syvenevät, ja sen myötä lastensuojelutoimien tarve ja kustannukset kasvavat.

Alkoholin käytön riskit korostuvat nuorilla. Varhain aloitettu alkoholin käyttö altistaa riippuvuuden kehittymiselle voimakkaammin kuin aikuisena aloitettu käyttö. Kehittymätön elimistö sietää huonosti alkoholia, joten alhaisetkin promillelukummat voivat olla hengenvaarallisia. Humala altistaa lisäksi nuoria tapaturmille.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on vuonna 2023 antanut Suomelle suositukset YK:n lasten oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanosta. Komitea suosittaa muun ohella Suomea toimeenpanemaan alkoholiongelmaisten vanhempien hoitoa ja tehostamaan toimia nuorten alkoholin käytön ehkäisemiseksi (Yleiset suositukset, 3 E ja G).

Markkinoiden avaaminen ja alkoholijuomien saatavuuden lisääminen ei koskisi juomasekoituksia, jotka kuuluvat nuorten tyttöjen suosimiin alkoholijuomiin. Toisaalta uudistus koskisi olutta, joka on nuorten poikien suosituin juoma, sekä siidereitä, jotka kuuluvat nuorten tyttöjen suosikkijuomiin. Näiden lisäksi miedot makeat viinit saattavat kiinnostaa myös alaikäisiä nuoria. Joka tapauksessa lapset altistuisivat siten nykyistä laajemmalle alkoholijuomien tarjonnalle. Myös YK:n lapsen oikeuksien komitean suosituksen toteuttamiseksi hallitus onkin hallitusohjelmassaan päättänyt kiinnittää erityistä huomiota ehkäisevään päihdetyöhön lasten ja nuorten toiminnassa.

Sukupuolivaikutukset

Vaikka alkoholin kulutuksen kasvun sosioekonomisten terveyserojen, mielenterveysongelmien, huono-osaisuuden ja syrjäytymisen kasautumista vahvistava vaikutus koskee sekä miehiä että naisia, on ongelmista kärsivien miesten joukko suurempi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemien tilastotietojen mukaan miehillä alkoholinkäyttö vähintään kerran viikossa sekä humalahakuisesti on yleisempää kuin naisilla. Masennuksen ja päihdeongelmien yhteen kietoutuminen, työstä ja perhe-elämästä syrjäytyminen sekä itsemurhien lisääntyminen kohdistuvat erityisesti heikommassa sosioekonomisessa asemassa oleviin miehiin.

Ehdotetun muutoksen negatiiviset terveysvaikutukset sekä kuolleisuuden kasvu kohdistuisivat näin ollen enemmän miehiin ja poikiin. Selittävänä riskitekijänä ei kuitenkaan ole pelkkä sukupuoli, vaan sosioekonomisen taustan, tulotason sekä sukupuolen muodostama vaikutus.

Naisilla alkoholin terveyttä heikentävät vaikutukset ovat puolestaan merkittäviä siksi, että haittojen riskit kasvavat naisilla alemmilla kulutustasoilla kuin miehillä. Lisäksi alkoholin kulutuksen kasvu lisää naisten kokemaa turvattomuutta julkisilla paikoilla sekä tyypillisesti naisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan riskiä.

Naiset joutuvat paljon miehiä useammin kumppanin tai sukulaisen tekemän väkivallan kohteeksi. Lähisuhdeväkivallan tekijä on päihtynyt vajaassa puolessa väkivaltilanteista ja alkoholisidonnaisen lähisuhdeväkivallan seuraukset ovat usein vakavampia kuin ei-alkoholisidonnaisen. Suomessa alkoholin kulutustason muutokset ovat yhteydessä väkivaltarikollisuuden kehitykseen, joten vaikka esityksellä ei todennäköisesti ole suuria vaikutuksia kulutukseen, esitys ei ainakaan ole omiaan vähentämään alkoholisidonnaista lähisuhdeväkivaltaa.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Ehdotus perustuu hallitusohjelmassa sovittuun poliittisen pykälälinjaukseen, joten hallituksen esityksen valmistelussa ei ole arvioitu sitä vaihtoehtoa, ettei alkoholijuomien markkinoita avattaisi ja alkoholijuomien saatavuutta lisittäisi.

Markkinoita avattaisiin ja kilpailua lisittäisiin eniten, jos kaikkien alkoholijuomien vähittäismyynti sallittaisiin vähittäismyyntiluvan saaneille myyjille. Hallitusohjelmassa korostetaan kuitenkin uudistuksen vastuullisuutta ja tähän liittyen hallitusohjelmassa on myös sovittu, että hallitus ei muuta alkoholiyhtiön kansanterveydellistä tehtävää ja asemaa. Alkoholikauppaa vapautettaisiin sen sijaan hallitusohjelman mukaan pienemmin askelein.

5.2 Ulkomaisten lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Ruotsi

Ruotsissa alkoholijuomien valmistuksesta, maahantuonnista ja maastaviennistä, markkinoinnista sekä tukku- ja vähittäiskaupasta ja anniskelusta säädetään vuonna 2010 uudistetussa alkoholilaissa (Alkohollag 2010:1622). Vuonna 1955 perustetulla alkoholiyhtiöllä (Systembolaget Aktiebolag) on yksinoikeus väkevien alkoholijuomien, viinin ja vahvan oluen (yli 3,5 %) vähittäismyyntiin. Alkoholipitoisuudeltaan 2,25–3,5-prosenttisen oluen myynti elintarvikeliikkeissä ja anniskelu ravitsemusliikkeissä on sallittua, mutta edellyttää ilmoituksen tekemistä kunnalle.

Norja

Norjan alkoholilaissa (LOV-1989—06-02-27) säädetään alkoholijuomien valmistuksesta, maahantuonnista ja maastaviennistä, myynnistä ja anniskelusta ja niihin liittyvästä lupajärjestelmästä sekä markkinoinnista. Valtion omistamalla alkoholiyhtiöllä (Vinmonopolet) on yksinoikeus yli 4,75-prosenttisten alkoholijuomien vähittäismyyntiin. Enintään 4,75-prosenttisten juomien myynti on luvanvaraista.

Tapauksessa E-9/00 Euroopan vapaakauppajärjestö EFTA:n tuomioistuin katsoi, että Norjan valtio oli rikkonut Euroopan talousaluetta koskevaa sopimusta pitämällä yllä kahta vähittäismyyntilupa-järjestelmää. Norjan alkoholilaki salli ruokakaupoissa myynnin 2,5 –4,75 –prosenttisille oluille, mutta ei saman vahvuisille muille pakatuille alkoholijuomille. Järjestely katsottiin kotimaisen tuotannon suosimiseksi ja Norjan alkoholilakia muutettiin tuomion jälkeen.

Viro

Viron itsenäistyminen johti alkoholikaupan yksityistämiseen eikä alkoholia koskevaa sääntelyä aluksi juuri ollut. Alkoholihaittojen ehkäisyyn tähtäävään sääntelyn palattiin vuonna 1995. Alkoholijuomien kioskimyynti kiellettiin kokonaan vuonna 2001. Vuonna 2008 yhtenäistettiin vähittäismyyntiajat kautta maan siten, että myynti on sallittu kello 10-22.

Tanska

Tanskassa alkoholijuomien vähittäismyyntin sääntely on ollut minimaalista. Elintarvikekaupan harjoittamista koskevaan lupaan, jonka myöntää elinkeinoviranomainen, sisältyy automaattisesti alkoholijuomien myyntilupa. Vähittäiskaupan aukioloaikojen sääntelystä luovuttiin vuonna 2012 lukuun ottamatta kymmenkuntaa pyhäpäivää, jolloin aukiolo ei ole sallittu.

Muut EU-maat

Alkoholijuomien vähittäismyyntimonopoli on käytössä EU-maista vain Suomessa ja Ruotsissa. Muita alkoholihaittoja tehokkaimmin vähentävät lakiperusteiset keinot – alkoholijuomien saatavuuden ja mainonnan rajoitukset ja alkoholijuomien verotus – ovat käytössä kaikissa EU-maissa. Seitsemässä jäsenmaassa ei kuitenkaan kanneta viinistä valmisteveroa. Useimmissa EU-maissa kaikkien tai vähintään väkevien alkoholijuomien vähittäismyynti on luvanvaraista. Seitsemässä maassa alkoholijuomien vähittäismyynti ei edellytä lupaa. Puolet jäsenmaista rajoittaa paikkoja, joissa alkoholijuomien myynti on sallittu – esimerkiksi myyntiä huoltoasemilla rajoitetaan joka kolmannessa maassa – ja kolmannes EU-maista rajoittaa juomien myyntiaikoja.

6 Lausuntopalaute

7 Voimaantulo

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan kevätkaudella 2024. Siirtymäsäännöksen mukaan aiemmin ennen lain voimaantuloa alkoholilain 17 §:n 1 momentin nojalla myönnetty vähittäismyynti-tiluvat koskisivat lain voimaan tultua siinä mainittuja alkoholijuomia.

8 Toimeenpano ja seuranta

Uudistuksen taloudellisia sekä sosiaali- ja terveysvaikutuksia seurataan yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston kanssa.

Hallitusohjelmassa on sovittu, että puoliväliriiheen mennessä tehdään sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön yhteistyössä selvitys 15 prosentin vahvuisten viinien myynnin vapauttamisesta.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevissa alkoholilain säännöksissä rajoitetaan alkoholijuomien vähittäismyyntiä säätämällä muun muassa vähittäismyynnin luvanvaraisuudesta ja alkoholiyhtiön yksinoikeudesta tiettyjen alkoholijuomien vähittäismyyntiin. Rajoitukset kytkeytyvät perustuslain 19 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan julkisen vallan on, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, edistettävä väestön terveyttä. Velvoite väestön terveyden edistämiseen viittaa säännöksen perustelujen mukaan yhtäältä sosiaali- ja terveydenhuollon ehkäisevään toimintaan ja toisaalta yhteiskunnan olosuhteiden kehittämiseen julkisen vallan eri toimintaloikoilla yleisesti väestön terveyttä edistävään suuntaan.

Rajoituksilla on liittynyt myös perustuslain 19 §:n 3 momentin jälkimmäisessä virkkeessä mainittuun julkisen vallan velvollisuuteen tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Lisäksi ne liittyvät perustuslain 20 §:n vaatimukseen siitä, että julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön.

Rajoituksia tulee arvioida perustuslain 18 §:n 1 momentin valossa. Säännöksen mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan elinkeinolla. Vaikka perustuslakivaliokunta on käytännössään pitänyt elinkeinovapautta pääsääntönä, se on pitänyt alkoholiin liittyvän elinkeinonharjoittamisen eri muotojen luvanvaraistamista hyväksyttävänä muun muassa alkoholin käyttöön liittyvien terveyshaittojen pienentämiseksi ja sen käytöstä aiheutuvien sosiaalisten haittojen vähentämiseksi. Sama koskee myös yksinoikeutta koskevaa sääntelyä (ks. PeVL 48/2017 vp).

Elinkeinovapaus sisältyy myös EU:n perusoikeuskirjaan, jonka 16 artiklan mukaan elinkeinovapaus tunnustetaan unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti. Perusoikeuskirjan 15 artiklassa on turvattu oikeus harjoittaa vapaasti valitsemaansa tai hyväksymäänsä ammattia.

Perusoikeuskirjan 52 artiklan mukaan siinä tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia.

EU:n oikeuden soveltamisalalla oleva kansallinen laki ei saa olla ristiriidassa EU:n perusoikeuskirjan määräysten kanssa. Lainvalmistelussa on näin ollen otettava EU:n perusoikeudet huomioon siltä osin kuin asian, josta valmistellaan kansallista lainsäädäntöä, voidaan katsoa kuuluvan EU:n oikeuden soveltamisalan piiriin. Esimerkiksi tapauksessa C-198/14 Visnapuu EU:n tuomioistuin tutki ja sovelsi nimenomaan alkoholilaisissa säädettyjen lupajärjestelmää ja Alkon yksinoikeutta koskevia säännöksiä.

Vaikka ehdotuksen arvioidaan jonkin verran lisäävän alkoholin kulutusta ja alkoholin aiheuttamia terveyshaittoja, valtiosääntöoikeudellisesti keskeisimmäksi arviointikohteeksi muodostuu esityksen osalta se, täyttääkö lupajärjestelmä ehdotetun muutoksen jälkeen rajoitusten välttämättömyydelle ja oikeasuhtaisuudelle asetettavat vaatimukset.

Alkoholijuomien vähittäismyynnin rajoituksen tulee olla oikeassa suhteessa elinkeinotoiminnan aiheuttamiin terveys- ja muihin haittoihin. Sekä käymisteitse että muulla tavoin valmistettujen alkoholijuomien voidaan katsoa täyttävän samanlaisia kuluttajien tarpeita markkinoilla. Tämän vuoksi niiden voidaan katsoa ainakin osaksi olevan markkinoilla kilpailutilanteessa. Kuten edellä on todettu, alkoholijuomien valmistustapa ei yleisesti ottaen vaikuta siihen, millaisia haittavaikutuksia alkoholista aiheutuu. Elinkeinonharjoittajien yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta on siis huomioidava, että muutoin kuin käymisteitse valmistettavat alkoholijuomat eivät olisi samanlaisessa asemassa kuin käymisteitse valmistetut, saman vahvuiset alkoholijuomat olisivat. Tämä asettaa eri tavalla alkoholijuomia valmistavat elinkeinonharjoittajat erilaiseen asemaan. Tätä erilaista kohtelua voidaan kuitenkin pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena toimenä, sillä tarkoituksena on suojata erityisesti lapsia ja nuoria päihteiden käyttöön liittyviltä riskeiltä. Muulla tavoin kuin käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien markkinoiden vapauttamisesta voisi kuitenkin seurata erityisiä riskejä lasten ja nuorten päihteiden käytölle.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen antaman lausunnossa¹² todetaan, että vaikka alkoholinkäyttö on nuorille haitallista juomalajista riippumatta, alaikäisten tyttöjen long drink -juomien suosiminen ensisijaisena juomalajina antaa aiheita olettaa, että entistä vahvempien long drink -juomien myynnin salliminen päivittäistavara-kaupoissa todennäköisesti lisäisi tyttöjen alkoholinkulutusta. Tätä oletusta tukevat THL:n mukaan aiemmat havainnot edellisen alkoholilain muutoksen vaikutuksista tyttöjen alkoholinkäyttöön. THL:n lausunnossa tuodaan esille, että useissa kansainvälisissä tutkimuksissa juomasekoitusten saatavuuden paranemisen on osoitettu lisäävän nuorten alkoholinkäyttöä, ja esimerkiksi Saksassa ja Australiassa päädyttiin vuosina 2004 ja 2008 korottamaan kyseisten juomien verotusta kulutuksen hillitsemiseksi.¹³

Alkoholilain tavoitteena olisi edelleen alkoholihaittojen vähentäminen. Vaikka alkoholijuomien saatavuuden lisääminen lisäisi alkoholin kulutusta ja alkoholin aiheuttamia terveydellisiä haittoja, lain-säädäntöä on tarkoitus keventää asteittain ja näin poistaa alkoholijuomien valmistukseen ja vähittäismyyntiin liittyviä elinkeinotoiminnan rajoituksia.

Edellä esitetyn mukaisesti lakiesitystä voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena.

Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Ponsi

¹² Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen lausunto (THL/4160/4.00.00/2023) 24.8.2023. Alkoholin vähittäismyyntilupien laajentaminen enintään kahdeksanprosenttisiin juomiin. Muistio mahdollisista hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista.

¹³ Gale, M., Muscatello, D.J., Dinh, M. ym. (2015) Alcopops, taxation and harm: a segmented time series analysis of emergency department presentations. *BMC Public Health* 15, 468. Saatavana verkossa: <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-015-1769-3>; Müller, S., Piontek, D., Pabst, A., Baumeister, S. E. & Kraus, L. (2010) Changes in alcohol consumption and beverage preference among adolescents after the introduction of the alcopops tax in Germany. *Addiction*, 105(7), 1205–1213. Saatavana verkossa: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1360-0443.2010.02956.x>; Wicki, M., Gmel, G., Kuntsche, E., Rehm, J., & Grichting, E. (2006) Is alcopop consumption in Switzerland associated with riskier drinking patterns and more alcohol-related problems? *Addiction*, 101(4), 522–533. Saatavana verkossa: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1360-0443.2006.01368.x>.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

alkoholilain 17 ja 26 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan alkoholilain (1102/2017) 17 §:n 1 momentti ja 26 §:n 2 momentti seuraavasti:

17 §

Alkoholijuomien vähittäismyyntilupa ja sen myöntämisen edellytykset

Käymisteitse valmistetun enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävän ja muulla tavoin valmistetun enintään 5,5 tilavuusprosenttia sisältävän alkoholijuoman vähittäismyyntilupa koskee vähittäismyyntiä yhden vähittäismyyntipaikan sisätiloissa ja se myönnetään:

1) monipuolista valikoimaa päivittäin tarvittavia elintarvikkeita maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) tarkoitettussa rakennuksessa muutoin kuin tilapäisesti myyvälle hakijalle, jos alkoholijuomien myynnin osuus elinkeinotoiminnassa ei ole selvästi muiden elintarvikkeiden myynnin osuutta suurempi;

2) 1 kohdassa tarkoitettua elinkeinotoimintaa vakituista tai kausiasutusta palvelevalla lupaviranomaisen hyväksymällä säännöllisellä reitillä kulkevassa myymäläautossa tai -veneessä harjoittavalle hakijalle;

3) anniskeluluvan yhteyteen anniskelussa olevien alkoholijuomien vähittäismyyntiin; määräaikaisen anniskeluluvan tai 20 §:ssä tarkoitetun anniskelualan yhteyteen vähittäismyyntilupa saadaan kuitenkin myöntää vain sellaiseen useiden alkoholijuomien valmistajien esittelytilaisuuteen, jonka tarkoituksena on esitellä tuotteita kuluttajille;

4) alkoholijuomien valmistuspaikan yhteyteen valmistusluvan haltijalle.

26 §

Vähittäismyyntipaikka ja vähittäismyyntiluvan myöntäminen

Jos alkoholiyhtiö hakee 17 §:n 1 momentissa tarkoitettua vähittäismyyntilupaa, lupa voidaan myöntää, jos myyntipaikka täyttää 1 momentissa säädetyt edellytykset.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa 17 §:n 1 momentin nojalla myönnetty vähittäismyyntiluvat koskevat tämän lain voimaan tultua siinä mainittuja alkoholijuomia.

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Petteri Orpo

Sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen

Laki

[Kopioi säädöksen nimi tähän]

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 §

17 §

Alkoholijuomien vähittäismyyntilupa ja sen myöntämisen edellytykset

Alkoholijuomien vähittäismyyntilupa ja sen myöntämisen edellytykset

Enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävän alkoholijuoman vähittäismyyntilupa koskee vähittäismyyntiä yhden vähittäismyyntipaikan sisätiloissa ja se myönnetään:

1) monipuolista valikoimaa päivittäin tarvittavia elintarvikkeita maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) tarkoitettussa rakennuksessa muutoin kuin tilapäisesti myyvälle hakijalle, jos alkoholijuomien myynnin osuus elinkeinotoiminnassa ei ole selvästi muiden elintarvikkeiden myynnin osuutta suurempi;

2) 1 kohdassa tarkoitettua elinkeinotoimintaa vakituista tai kausiasutusta palvelevalla lupaviranomaisen hyväksymällä säännöllisellä reitillä kulkevassa myymäläautossa tai -veneessä harjoittavalle hakijalle;

3) anniskeluluvan yhteyteen anniskelussa olevien alkoholijuomien vähittäismyyntiin; määräaikaisen anniskeluluvan tai 20 §:ssä tarkoitettun anniskelualan yhteyteen vähittäismyyntilupa saadaan kuitenkin myöntää vain sellaiseen useiden alkoholijuomien valmistajien esittelytilaisuuteen, jonka tarkoituksena on esitellä tuotteita kuluttajille;

4) alkoholijuomien valmistuspaikan yhteyteen valmistusluvan haltijalle.

--

Käymisteitse valmistetun enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävän ja muulla tavoin valmistetun enintään 5,5 tilavuusprosenttia sisältävän alkoholijuoman vähittäismyyntilupa koskee vähittäismyyntiä yhden vähittäismyyntipaikan sisätiloissa ja se myönnetään:

1) monipuolista valikoimaa päivittäin tarvittavia elintarvikkeita maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) tarkoitettussa rakennuksessa muutoin kuin tilapäisesti myyvälle hakijalle, jos alkoholijuomien myynnin osuus elinkeinotoiminnassa ei ole selvästi muiden elintarvikkeiden myynnin osuutta suurempi;

2) 1 kohdassa tarkoitettua elinkeinotoimintaa vakituista tai kausiasutusta palvelevalla lupaviranomaisen hyväksymällä säännöllisellä reitillä kulkevassa myymäläautossa tai -veneessä harjoittavalle hakijalle;

3) anniskeluluvan yhteyteen anniskelussa olevien alkoholijuomien vähittäismyyntiin; määräaikaisen anniskeluluvan tai 20 §:ssä tarkoitettun anniskelualan yhteyteen vähittäismyyntilupa saadaan kuitenkin myöntää vain sellaiseen useiden alkoholijuomien valmistajien esittelytilaisuuteen, jonka tarkoituksena on esitellä tuotteita kuluttajille;

4) alkoholijuomien valmistuspaikan yhteyteen valmistusluvan haltijalle.

--

Voimassa oleva laki

26 §

Vähittäismyyntipaikka ja vähittäismyyntiluvan myöntäminen

--
Jos alkoholiyhtiö hakee 17 §:n 1 momentissa tarkoitettua vähittäismyyntilupaa *myydä enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä alkoholijuomia*, lupa voidaan myöntää, jos myyntipaikka täyttää 1 momentissa säädetyt edellytykset.
--

Ehdotus

26 §

Vähittäismyyntipaikka ja vähittäismyyntiluvan myöntäminen

— —
Jos alkoholiyhtiö hakee 17 §:n 1 momentissa tarkoitettua vähittäismyyntilupaa, lupa voidaan myöntää, jos myyntipaikka täyttää 1 momentissa säädetyt edellytykset.
— —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Ennen tämän lain voimaantuloa 17 §:n 1 momentin nojalla myönnettyt vähittäismyyntiluvat koskevat tämän lain voimaan tultua siinä mainittuja alkoholijuomia.